

УДК 378.147

А.О. ЗАЛУЖНА,
*асистент кафедри філології
Дніпровського державного аграрно-економічного університету*

ФОРМУВАННЯ МУЛЬТИЛІНГВАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СТУДЕНТІВ ЧЕРЕЗ ВИКОРИСТАННЯ ІГРОВИХ МЕТОДІВ НАВЧАННЯ НА ЗАНЯТТЯХ З ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

У статті досліджено сутність понять «мультилінгвалізм» та «мультилінгвальна компетентність», «лінгвістичний репертуар». Здійснено узагальнення поглядів на поняття «мультилінгвалізм». Визначено сутність впливу навчальних ігор на формування мовної компетентності студентів. Обговорено переваги використання ігор на заняттях з вивчення іноземної мови. Виділено основні функції мовних ігор: активізуюча, розвиваюча, інформаційна і комунікабельна. Навчальна гра розглядається як засіб імітації професійної діяльності, процес якої викликає інтерес учасників.

Ключові слова: мультилінгвалізм, мультилінгвальна компетентність, вивчення іноземних мов, лінгвістичний репертуар, ігрова навчальна діяльність.

Постановка проблеми. Глобалізація сьогодні створює умови для того, щоб культури й культурні цінності нарешті подолали сталі рамки й вийшли за межі локальних громадських і територіальних осередків. Мультилінгвалізм є соціокультурним феноменом, який поширює свій вплив на більш ніж дві третини населення земної кулі, що певною мірою володіють двома або більшим числом мов. Мультилінгвальна компетентність студентів зокрема формується під час вивчення іноземних мов. Щоб зробити цей процес більш цікавим, викладач може використовувати різні методики, в тому числі ігрову. Застосування мовних ігор під час занять з іноземної мови позитивно впливає на процес формування у майбутніх фахівців мультилінгвальної компетентності.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. У сучасних наукових дослідженнях питання формування мультилінгвальної компетентності є недостатньо дослідженими. Проте на сьогодні вже існує низка праць, що дає чітке уявлення стосовно досліджуваного поняття. До таких праць можна, зокрема, віднести дослідження Е. Хаугена, Л. Блумфілда, А. Вілтон, Ф. Грожана, О.К. Бобрішевої, А.В. Щепілової, Б.А. Лапідуса та ін.

Мета статті – дослідити погляди науковців щодо трактування поняття «мультилінгвалізм», визначити вплив ігрової навчальної діяльності на формування мультилінгвальної компетентності студентів.

Виклад основного матеріалу. У сучасних умовах різко зростає увага до такого соціального феномену, як комунікація. У сучасному світі відбувається глобальна трансформація індустріального суспільства в інформаційно-комунікативне. Вона супроводжується не тільки проникненням комунікації в усі сфери життєдіяльності суспільства, виникненням і розвитком якісно нового типу комунікативних структур і процесів, але й глибоким переосмисленням, сучасних змін у соціально-комунікативній сфері, місця й ролі комунікацій у розвитку суспільства.

Більшу частину своєї історії людство було багатомовним. Під впливом багатьох чинників – історичних, соціальних та економічних – завжди існувала потреба в людях, які володіють двома чи більшою кількістю мов. З часом з'являлись спільноти, у яких функціонували

дві або більше мов. Сучасні процеси, у першу чергу глобалізація та розвиток інформаційно-комунікативних мереж, дають ще більший поштовх поширенню мультилінгвальності. Мультилінгвальність уже стала фактом сучасного життя для майже усіх країн світу. Необхідність спілкуватися з колегами, працювати в мережі Інтернет, вільно орієнтуватися у міжнародному науковому дискурсі – усі ці фактори вимагають володіння однією або декількома іноземними мовами. Свобода перетину кордонів та працевлаштування в будь-якій країні світу також сприяють збільшенню кількості білінгвів у раніше монологічних спільнотах. Різноманітні комунікативні ситуації, різні ролі комунікантів та відмінності у мовах – усе це призводить до взаємного впливу та змін у мовах.

В епоху глобалізації суспільство почало усвідомлювати принципово нову роль мовної освіти в сучасному світі заради підтримки мобільності, взаєморозуміння і співпраці, подолання упереджень і дискримінації. Франк Харріс, один із сучасних письменників, точно визначив, що «кожна нова мова подібна відчиненому вікну, яке відкриває новий погляд на світ та розширює світосприйняття» [1].

У працях дослідників зустрічаються терміни «двомовність» та «багатомовність». Поряд із цим функціонують поняття «полілінгвізм» та «плюрлінгвізм». У цій ситуації виникає необхідність впорядкувати терміни та визначення для коректного аналізу та вивчення явища мультилінгвальності.

Так, Л. Щерба зазначає, що «під двомовністю мається на увазі здатність тих чи інших груп населення спілкуватись двома мовами». Він виділяє чистий та змішаний типи двомовності. Чиста двомовність не передбачає ситуації, коли мови застосовуються одна поряд з іншою. Така двомовність виникає тоді, коли людина в різних життєвих ситуаціях користується різними мовами. Змішана двомовність – це використання двох мов поряд, коли людина несвідомо в процесі спілкування спокійно переходить з однієї мови на іншу. Часто змішана двомовність зустрічається в родинях емігрантів, коли спостерігається інтерференція мови нової країни в рідну мову, або в багатомовних спільнотах [2; с. 313–318.].

У своїй праці «Одномовність і багатомовність» У. Вайнрайх розглядає терміни «двомовність» і «багатомовність», які в цій роботі зустрічаються поряд та означають володіння двома чи більше мовами. Проблему багатомовності, на думку У. Вайнрайха, мають вивчати не лише лінгвісти, а й представники інших наук, тому що багатомовність тісно пов'язана з соціокультурними, історичними, економічними та іншими чинниками [3; с. 25–60].

Е. Хауген (Einar Haugen) у праці «Blessings of Babel: bilingualism and language planning: problems and pleasures» зазначає, що існує багато визначень білінгвізму, від найширшого – здатність створити значущу конструкцію іноземною мовою, до найвужчого – вільне, рівнозначне володіння обома (чи більше) мовами. Також Е. Хауген наголошує на тому, що білінгвом може вважатись лише та особа, для якої мова стає засобом комунікації, а не просто інструментом [4].

Ф. Грожан (François Grosjean) у праці «Life with two languages: an introduction to bilingualism» використовує терміни «білінгвізм» та «мультилінгвізм» саме для того, що позначити кількість мов, якими володіє носій. Автор зазначає, що білінгвізм є природним для більшості людей світу і виникає під впливом багатьох чинників – історичного (колонізація), географічного, соціального і навіть професійно обумовленого [5].

Визначаючи сутність поняття «мультилінгвалізм», німецька дослідниця А. Вілтон наголошує на його зв'язку з декількома іншими поняттями: білінгвізм, трілінгвізм, плюрлінгвізм та поліглотизм [6; с. 47–55]. Перші два поняття є формами мультилінгвізму, а префікси бі- та три- вказують на кількість мов, якими володіє людина (відповідно дві або три); що стосується поняття «поліглотизм», то воно, як зазначає дослідниця, взагалі не є академічним. Це загальноживаний термін, який використовують для визначення здібності індивіда розмовляти декількома, а в деяких випадках – надзвичайно великою кількістю мов.

Мультилінгвалізм та мультикультуралізм – це реалії сьогодення європейського суспільства. Ці реалії кидають виклик традиційному погляду на мовну освіту, де кожна мова вивчається відокремлено одна за одною, а не разом. Мультилінгвалізм – це явище XXI ст., яке стає все більш і більш популярним в усьому світі.

Варто відзначити, що саме вищі навчальні заклади відіграють ключову роль у процесі розвитку мультилінгвальної компетентності як у конкретного індивіда, так і в цілому суспільстві.

Мультилінгвальна освіта, у свою чергу, включає ряд освітніх програм, метою яких є стимулювати розуміння кожною людиною свого лінгвістичного репертуару. Лінгвістичний репертуар – це сукупність лінгвістичних різноманітностей, тобто гармонійне співіснування регіональної мови зі знанням іноземних мов, які були вивчені людиною під час навчання чи під час перебування за кордоном.

На думку О.К. Бобрішевої, методика багатомовного навчання має базуватися на положеннях психолінгвістики і враховувати принципи дії й особливості формування та функціонування мисленневих і мовленневих механізмів, які мають свою специфіку [7; с. 126]. У процесі навчання другої іноземної мови необхідно враховувати психолінгвістичну специфіку розумової та мовної діяльності студентів, які вже володіють двома мовами (рідною та першою іноземною).

Значною подією стала поява теорії опанування другої мови після публікації в 1981 р. книги «Second Language Acquisition and Second Language Learning» С. Крашена, у якій автор виклав власне бачення процесу навчання нерідної мови: за умови, що опанування мови здійснюється завдяки вхідній інформації і підсвідоме засвоєння мови переважає над свідомим, основою навчального курсу має бути вхідна інформація, сприймаючи яку студенти зосереджуються на змісті, а не на граматичній будові висловлювань. Окрім того, навчання має відбуватися в комфортних умовах із застосуванням цікавої і зрозумілої студентам інформації [8; 154].

Значущою є концепція «Мультикомпетентності» («Multi-competence»), яка належить британському професору прикладної лінгвістики В. Куку. За В. Куком, мультикомпетентність – це збереження у свідомості однієї людини двох мов («The knowledge of two languages of one mind»). У процесі засвоєння нової іноземної мови якісно змінюється когнітивна ментальність, розширюється досвід спілкування і збагачується світогляд [9].

Процес вивчення іноземних мов може бути цікавішим і більш захопливим за допомогою використання ігрових методів навчання на заняттях. Інноваційні процеси в освітньому просторі України зумовили орієнтацію змісту і технологій навчання на розвиток індивідуальності майбутніх фахівців. Основним завданням викладацького складу ВНЗ є формування у студентів відповідних професійних умінь і навичок, а також мотивації до майбутньої професійної діяльності.

Як спосіб імітації професійної діяльності ігри інтенсифікують процес навчання, надають студентам можливість отримати попередній досвід майбутньої діяльності, стати активним учасником у процесі вирішення тих чи інших проблемних ситуацій.

Гра – це вид діяльності, процес якої викликає інтерес учасників. Ю. Пассов зазначає, що на основі гри відбувається активізація резервних можливостей студентів. Грі притаманні творчість, суперництво, наявність правил та емоційність [10; 86].

Ігри в процесі вивчення іноземної мови мають комунікативну спрямованість, адже основним шляхом залучення учасників гри до спільної пізнавальної діяльності й одночасно шляхом створення та розв'язання проблемних ситуацій є спілкування, під час якого приймаються індивідуальні та групові рішення, досягаються цілі кожної конкретної гри.

Гра дає гарні результати тільки у поєднанні з аудіюванням, бесідами, читанням тощо. Навчальна гра має безліч корисних функцій:

- 1) активізуючу – передбачає стимулювання пізнавальних процесів, інтересів, потреб;
- 2) розвиваючу – забезпечує під час навчальної діяльності розвиток творчого потенціалу учнів, їх самостійності в оволодінні методами отримання необхідних знань;
- 3) інформаційну – виявляється у спрямованості змісту гри на соціальні, психологічні та методичні проблеми;
- 4) комунікабельну – реалізується через організацію спілкування, регулювання міжособистісних відносин, виникнення механізму саморегуляції поведінки. [11; с. 45–67].

Ігри дають студентам можливість потрапляти в такі ситуації, які вимагають від них використовувати і розвивати ті форми мови, що необхідні для поліпшення суспільних взаємовідносин.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Таким чином, зважаючи на вищевикладене, а також спираючись на вже відомі визначення мультилінгвалізму можна зазначити, що сучасний розвиток багатомовної освіти став можливим завдяки роботі багатьох дослідників.

Мультилінгвалізм – це також особливий тип мислення, особлива модель світогляду, у якому органічно співіснують культурні цінності декількох цивілізацій. Це тип особистості, відкритої до міжкультурного діалогу.

Сучасному фахівцеві вже не достатньо володіти лише однією мовою спілкування. Необхідні міцні знання багатьох іноземних мов, адже це сприятиме кращому взаєморозумінню між різними націями та культурами і дозволить вести справжній діалог.

Використання ігрових методів навчання на заняттях з іноземної мови допомагає спілкуванню, сприяє передаванню накопиченого досвіду, одержанню нових знань, правильній оцінці вчинків, розвитку комунікативних навичок людини, її сприйняття, мислення, уяви, пам'яті та емоцій.

Перспективи подальшого дослідження вбачаємо у розробленні комплексу ігор, спрямованих на подальше особистісне та професійне самовдосконалення студентів, та їх системному використанні.

Список використаних джерел

1. Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання / пер. з англ. О.М. Шерстюк; наук. ред. укр. видання С.Ю. Ніколаєва. – К.: Ленвін, 2003. – 273 с.
2. Щерба Л.В. К вопросу о двуязычии / Л.В. Щерба // Языковая система и речевая деятельность. – Л., 1974. – С. 313–318.
3. Вайнрайх У. Одноязычие и многоязычие / У. Вайнрайх // Новое в лингвистике. – Вып. 6. Языковые контакты. – М., 1972. – С. 25–60.
4. Haugen Einar. Blessings of Babel: bilingualism and language planning: problems and pleasures Berlin; New York; Amsterdam Mouton de Gruyter, 1987.
5. Grosjean François. Life with two languages: an introduction to bilingualism Harvard University Press, 1982 – 370 с.
6. Wilton A. Multilingualism and foreign language learning / A. Wilton // Handbook of Foreign Language Communication and Learning, K. Knapp & B. Seidlhofer (eds). – Berlin: Mouton de Gruyter, 2009. – P. 45–78.
7. Бобришева О.К. Теоретичні та практичні передумови впровадження мультилінгвального вивчення іноземних мов на економічних факультетах ВНЗ України / О.К. Бобришева // Теоретичні питання культури, освіти та виховання: зб. наук. праць. – К., 2002. – № 23. – С. 122–126.
8. Krashen, S.D. Principles and Practice in Second Language Acquisition. — Pergamon, 1982.
9. Cook, Vivian The goals of ELT: reproducing native-speakers or promoting multi-competence among second language users ?, in J. Cummins and C. Davison (Eds.), Handbook on English Language Teaching, Vol. 2, Kluwer, 2007. – pp. 237–248.
10. Пассов Е.И. Коммуникативный метод обучения иноязычному говорению. – М.: Просвещение, 1985. – 208 с., – С. 86.
11. Пометун О. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання / О. Пометун, Л. Пироженко. – К., 2004. – 192 с.

References

1. In O.M. Sherstiuk & S.Yu. Nikolaeva (Eds.). (2003). *Zahalnoievropeiski Rekomendatsii z movnoi osvity: vyvchennia, vykladannia, otsiniuvannia* [All-European Recommendations on Language Education: Study, Teaching, and Evaluation]. Kyiv, Lenvin Publ., 273 p. (In Ukrainian).
2. Shcherba, L.V. (1974). *K voprosu o dvuiazychii* [To the issue of bilingvism]. *Yazykovaia systema i rechevaia deiatelnost* [Language system and speech activity]. Leningrad, pp. 313-318 (In Russian).
3. Vainraikh, U. (1972). *Odnoiazychie i mnohoiazychie* [Monolingualism and multilingualism]. *Novoe v linhvistike. Yazykovye kontakty* [New in linguistics. Language contacts]. Moscow, issue 6, pp. 25-60 (In Russian).
4. Haugen Einar. (1987). *Blessings of Babel: bilingualism and language planning: problems and pleasures* Berlin. New York, Amsterdam Mouton de Gruyter.

5. Grosjean François. (1982). *Life with two languages: an introduction to bilingualism*. Harvard, University Press Publ., 370 p.
6. Wilton, A. In K. Knapp & B. Seidlhofer (Eds.). (2009). *Multilingualism and foreign language learning*. Handbook of Foreign Language Communication and Learning. Berlin, Mouton de Gruyter Publ., pp. 45–78.
7. Bobrysheva, O.K. *Teoretychni ta praktychni peredumovy vprovadzhennia multylinhvalnoho vyvchennia inozemnykh mov na ekonomichnykh fakultetakh VNZ Ukrainy* [Theoretical and practical prerequisites for the introduction of multilingual study of foreign languages at the economic faculties of higher educational institutions of Ukraine]. *Teoretychni pytannia kultury, osvity ta vykhovannia* [Theoretical issues of culture, education and upbringing]. Kyiv, no. 23, pp. 122-126 (In Ukrainian).
8. Krashen, S.D. (1982). *Principles and Practice in Second Language Acquisition*. Pergamon.
9. Cook, V. In J. Cummins & C. Davison (Eds.). (2007). *The goals of ELT: reproducing native-speakers or promoting multi-competence among second language users*. Handbook on English Language Teaching. Kluwer, vol. 2, pp. 237-248.
10. Passov, E.Y. (1985). *Kommunikativnyi metod obuchenii inoiazыchnomu hovorenyiu* [Communicative method of teaching speaking of a foreign language]. Moscow, Prosveshchenie Publ., 208 p. (In Russian).
11. Pometun, O. & Pyrozhenko, L. (2004). *Suchasnyi urok. Interaktyvni tekhnolohii navchannia* [Modern lesson. Interactive Learning Technologies]. Kyiv, 192 p. (In Ukrainian).

В статье исследованы понятия «мультилингвализм» и «мультилингвальная компетентность», «лингвистический репертуар». Осуществлено обобщение взглядов на понятие «мультилингвализм». Определена суть влияния обучающих игр на формирование языковой компетентности студентов. Обсуждены преимущества использования игр на занятиях по изучению иностранного языка. Выделены основные функции языковых игр: активизирующая, развивающая, информационная и коммуникабельная. Учебная игра рассматривается как средство имитации профессиональной деятельности, процесс которой вызывает интерес её участников.

Ключевые слова: мультилингвализм, мультилингвальная компетенция, изучение иностранных языков, лингвистический репертуар, игровая учебная деятельность.

The article focuses on the concepts of «multilingualism» and «multilingual competence», «linguistic repertoire». A generalization of the views on the concept of «multilingualism» is presented. The essence of the influence of educational games on formation of language competence of students is determined. The advantages of using games in foreign language classes are discussed. The main functions of language games are: activating, developing, informative, and sociable. The educational game is regarded as a means of simulating professional activity, which, in its process, is of interest to its participants.

Key words: multilingualism, multilingual competence, studying foreign languages, linguistic repertoire, gaming educational activity.

Одержано 3.01.2018.